

На щастя народжена, яснолиця,
Із серцем орлиці...

Г. Ігнатенко

Алла народилася 18 вересня 1929 року в Ялті. Її мати, Олена Давидівна, із заможного селянського роду Безсмертних, утративши під час війни 1918 року першого чоловіка, у 1919-му вийшла заміж за Олександра Валентиновича Горського, маючи від першого шлюбу сина Арсена. Олександр Горський, на той час учасник Першої світової війни, колишній червоноармієць, захопився театром, працював помічником режисера у Вінниці і Житомирі, був співзасновником українського театру «Махудрам» (Майстерня художньої драми), а з 1922 року переїхав до Ялти, де спробував свої сили в акторському колективі ялтинського українського театру. Активна профспілкова і комсомольська діяльність, вступ до ВКП(б) відкрили йому шлях до блискучої кар'єри. У 1931 році він стає директором Ялтинської кінофабрики, а вже наступного року йде на підвищення – разом із родиною переїздить до Москви на посаду начальника виробництва тресту «Востокфільм», уникнувши жахіть Голодомору 1932–1933 років в Україні.

Зміст

- 5** Людмила Семикіна. Ми були шістдесятниками
- 8** ДИТИНСТВО, РОДИНА
- 20** ЮНІСТЬ, КИЇВ
- 36** ЗАМІЖЖЯ. 1950-ТІ РОКИ
- 54** КЛУБ ТВОРЧОЇ МОЛОДІ
- 76** ШІСТДЕСЯТНИКИ ПІСЛЯ КЛУБУ ТВОРЧОЇ МОЛОДІ
- 102** ПОХОРОН
- 114** БЕЗСМЕРТЯ
- 132** Маргарита Довгань. Пам'яті Аллочки

Літературно-художнє видання

Алла Горська. Спалах перед світанком

Упорядник *Олена Лодзинська*

В оформленні обкладинки використано роботу
Алли Горської «Автопортрет» (1960), титула –
роботу Віктора Зарецького «Видіння» (1979).

Відповідальна за випуск *Соловійова В. Й.*

Сканування і атрибуція фотографій – *Наталі Соленко*,
старший науковий співробітник Музею шістдесятництва

Художник *Остапов О. Я.*

Оригінал-макет підготовлено *ФОП Єгорова Н. О.*

Підписано до друку 22.07.2019.

Формат 84x70/16. Папір крейдований.

Друк офсетний. Гарнітура Helios.

Ум. друк. арк. 10,36. Обл.-внд. арк. 10,50.

Наклад 2000 прим.: 1-й завод – 1000 прим.

ТОВ «Видавництво «Кліо»»

Свідоцтво про реєстрацію № 036149 від 28.05.2012

ІПН 382378426558

Адреса видавництва:

вул. Грушевського, буд. 4, офіс 629, м. Київ, 01001

Тел. / факс: (044) 279-92-14

E-mail: clio.book@gmail.com, www.clio.in.ua

Віддруковано ПрАТ «Харківська книжкова

фабрика «Глобус»

вул. Родзена, 11, м. Харків, 61052

Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011

www.globus-book.com

Зам. № 9-07-1921

G70 Алла Горська. Спалах перед світанком / Упоряд. Олена Лодзинська. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2019. – 136 с.: іл.

ISBN 978-617-7755-00-4

Видання присвячене 90-річчю з дня народження видатної української художниці Алли Горської. Вона – активна учасниця українського шістдесятницького руху спротиву тоталітарній системі в СРСР. Її називали душею українського шістдесятництва, вона була любленою жінкою і матір'ю з ніжним, вразливим серцем мати. А її безкомпромісність і мужність в обстоюванні власних переконань, жертвенність і патріотизм досі лишаються взірцем для кожного небайдужого серця.

До книжки увійшли світлин з родинного альбому Зарецьких із фондів колекції Музею шістдесятництва та архіву сестри художниці Олени Зарецької.

Видання призначене для широкого читачього загалу.

УДК 75(477)(092)Горська(084.12)

МИ БУЛИ ШІСТДЕСЯТ- НИКАМИ

Я була свідком Аллиної краси, молодості, творчого злету. Ми в один час навчалися в художньому інституті. Я слідувала за нею як художник: за її руками, як вона стоїть, як голову тримає. Алла була надзвичайно красива, блискуче вихована, інтелігентна, вона гордо ходила, жодного руху не робила без змісту. Алла любила мистецтво, а потім себе у мистецтві, раділа за людей, які в мистецтві щось досягли. Вона була поетична, філософська за суттю, до її серця дуже припало національне відродження, яке стало змістом її життя, і була абсолютно спокійна щодо побуту.

Я приходила до неї, коли народився її син Лесик. Ми мали спільну художню майстерню на вул. Філатова, а потім їй і Віктору Зарецькому дали приміщення майстерні поруч, трохи далі по коридору. У моїй майстерні ми разом готувалися до колядувань, що їх проводив Клуб творчої молоді – Алла малювала маски, а я шила свити, одягала колядників.

Коли надійшло замовлення на виконання вітража до 150-річчя Тараса Шевченка в Київському університеті, я курувала цей проект, бо тільки я, будучи на той час членом Художнього фонду, мала право офіційно підписати необхідні документи. Йшлося про виконання імітації вітража – живопис на склі. Основними авторами були Алла Горська й Опанас Заливаха. Галина Севрук, яка хворіла в той час, виконала нижні орнаменти. Треба було замовити дерев'яне риштовання, намалювати картони – це робили у майстерні. А потім була самовіддана, натхненна і безкоштовна робота (бо ніяких авансів нам не виплачували), коли зранку до вечора працювали, переносючи зображення на скло, і спали просто на столах в актовому залі університету. До нас доходили чутки, що з Москви надійшла вказівка святкувати 150-річчя Шевченка так, щоби не збудити національне піднесення, тобто формально, «для галочки». Приходили та дзвонили якісь напівзнайомі й незнайомі люди, які попереджали, що вітраж не буде втілений, але ми на те не звертали

і, збиваючи з ніг, поволік до виходу, виштовхнув на вулицю... Якись хлопці допомогли мені встати, хтось шукав ліки від серця... Потім прийшли Алла та інші. Це була трагедія. За ті лічені години, поки я їздила додому, вітраж устигли демонтувати, щоб потім, розклавши його уламки у Спілці художників, влаштувати нам судилище. Тоді нас з Аллою вперше виключили зі Спілки художників.

Алла знала набагато більше, ніж я. Вона спілкувалася з політв'язнями, їздила до Львова, знала про започаткований Славком Чорноволом підпільний журнал «Український вісник». Мені вона про те все майже нічого не говорила, я аж трохи ображалася, але тепер розумію: вона мене берегла. Пам'ятаю, як вона зайшла до мене в майстерню, поклала руку на плече і сказала: «Людо! На мозаїку в Краснодон ми тебе не беремо, ти будеш шити одяг. Твоє місце тут!» Мене захоплювала ідея створити святковий український одяг, на основі традиційного народного мистецтва, але сучасний, оновлений! Ми були романтиками, і, працюючи над своїми моделями, я уявляла, як ми всі в цьому одязі колись будемо святкувати народження Української держави! Так Алла закріпила мій творчий вибір, спрямувала мою подальшу діяльність.

Алла Горська народилася для протесту, була оборонцем, смолоскипом, абсолютно свідомо йшла на жертву, завжди говорила правду. Я лякалась її сміливості, я розуміла небезпеку. Вона була відважна, смілива, її боялись, вона могла поламати будь-який політичний судовий процес. Тому її записали у «чорний список» і згодом прибрали. За нею ходив убивця, він вивчав жертву, її затягнули в пастку.

Унайскрутніші часи протягом свого життя, коли вже не ставало сил і хотілося здатися, я подумки питала себе: «А як вчинила б Алла?» І сил додавалося...

Людмила Семикіна,
заслужений художник
України

Батьки Алли Горської
Олександр Валентинович
і Олена Давидівна.
Кінець 1920-х рр.

Бабуся і дідусь по матері
Алли Горської, заможні
селяни з роду Безсмертних
на Полтавщині

Яким він був, голова родини Горських? Безумовний лідер і на роботі, і в родині, вольовий і розумний. Сміливий – маючи бойове поранення часів Першої світової війни, з осені 1939-го по весну 1940 року був на радянсько-фінській, – але, вочевидь, умів обходити гострі кути на ідеологічному ґрунті, щасливо переживши роки сталінських репресій. Ніколи не прагнув жити в Москві. Щойно переїхавши до столиці, перевівся на посаду директора з виробництва ленінградської кіностудії, забравши родину до Ленінграда, де їх і застала війна.

Алла. Ялта,
1929 р.

Алла на руках у батька,
Олександра Горського.
Ялта, 1930 р.

Алла Горська з батьком і братом Арсеном. 1939 р.

В Алма-Атинській середній школі Алла провчилася лише пів навчального року – вже наприкінці 1943-го родина переїхала до Києва. Якою була Алла-підліток? За нетривалий час перебування в евакуації вона встигла завести друзів і запам'яталася одноліткам розумом, ерудицією і навіть більше – деякою винятковістю поведінки. У травні 1945 року колишня однокласниця Алли Лейла Ауезова написала їй у листі: «Я завжди високо цінувала твій розум, твою винятковість та інші хороші риси твого складного характеру. Але... найкраще – це простота, а її в тобі немає»². Отже, Аллина відмінність, вирізненність з-поміж оточення – риси характеру, які формувалися з дитинства.

² Життєпис мовою листів. Алла Горська. – Донецьк, 2009. – С. 5.

Батьки Алли Горської
на Київській кіностудії.
1950-ті рр.

²Червона тьня калини.
Алла Горська. Листи,
спогади, статті. – К.:
Спалах ЛТД, 1996. –
С. 148–149.

У художній школі разом з Аллою навчалися такі відомі нині українські митці, як Олександр Коровай, Георгій Малаков, Володимир Куткін, Геннадій Польовий, Галина Зубченко, Ірина Левитська. «Алла прийшла до нас у восьмий клас... – згадує Галина Зубченко. – Із загальноосвітніх дисциплін була в дев'ятому класі, а з спеціальності – у восьмому... Спочатку їй було важко ввійти в загальний ритм, тому що вона перейшла із загальноосвітньої школи в художню, де восьмикласники навчалися фаху четвертий рік. Під кінець року вона зрівнялася з усіма й цікаво працювала... Уже через кілька місяців після початку навчання Алла стала лідером. Вона була росла, сіроока, розумна дівчина, лагідна, добра, товариська – об'єднувала всіх... Закінчився навчальний рік. А восени наш клас уже забрали в Бондаренка й дали нам іншого вчителя. Алла пішла по спеціальності паралельно зі своїм загальноосвітнім класом»².

Характеризує Аллу і спогад Олександра Коровая: «Багато з нас, учнів, жили впроголодь, були погано вдягнені. Алла, міцної тілобудови, розкішна дівчина, вихована в інтелігентній, забезпеченій родині, виділялася серед ровесників. Але жодної безтактності, приниження когось чи зверхності – ніколи не було в її поведінці. Навпаки. Свої шкільні булки, які ми отримували по талонах, віддавала нам, хлопцям. Коли, важко захворівши, кілька місяців я не відвідував школу, а відтак, відставши в науці, вже мав бути залишений повторно на наступний рік, мої однокласники вирішили мені допомогти. Уроки французької я надолужував з Аллою Горською. Однокласниця часто запрошувала до себе додому. Думаю, ще й тому, що хотіла, аби я зміг ліпше харчуватися. Під різними приводами чинила так і з іншими нашими ровесниками...»³

³Алла Горська. Душа українського шістдесятиництва. – К.: Смолоскип, 2015. – С. 590.